

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Проскурякової Івонни Михайлівни на тему: «Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічно-правового спору в адміністративному судочинстві», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Лише на початку поточного століття в національному законодавстві стало за можливе закріплення інституту альтернативного вирішення публічно-правового спору. Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічно-правового спору в адміністративному судочинстві за своєю природою є категорією, яка допомагає зосередитись на найбільш суттєвих рисах процесуальних правовідносин, виокремлювати їх поміж інших та звернутись до альтернатив. Практичне значення згаданого інституту полягає у потенціалі його норм, які могли б допомогти Україні розширити засоби юридичного захисту за рахунок переваг альтернативних способів врегулювання спорів, а відтак забезпечити дотримання права на справедливий суд. Сьогодні розпочалось накопичення емпіричного матеріалу у судових рішеннях адміністративних судів, завдяки чому можемо дослідити дієвість норм даного інституту, порівняти їх з іноземними аналогами.

Можливо ще зарано говорити про те, чи розвантажив адміністративне судочинство інститут альтернативного вирішення публічно-правового спору, але не зарано говорити про той позитивний факт, що для людини за певними категоріями справ з'явилась альтернатива вибору засобів юридичного захисту!

За таких умов, актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Проскурякової Івонни Михайлівни на тему: «Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічно-правового спору в адміністративному судочинстві» не викликає жодних сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015; «Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів та норм чинного законодавства України, здійснити теоретико-правову характеристику процесуальних особливостей інституту альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві, а також завдяки узагальненню позитивного зарубіжного й вітчизняного досвіду сформулювати пропозиції щодо перспектив вдосконалення законодавства у відповідній сфері.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи та є високим. Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці фахівців із галузі адміністративного права, а також адміністративного процесуального права. Окрім того, було використано здобутки фахівців з інших галузевих дисциплін, як-то: теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень, цивільне право і цивільний процес, сімейне право, господарське право та господарський процес, міжнародне приватне право тощо. Нормативною основою дослідження є сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, зокрема: Конституція України,

кодифіковані акти, а також низка інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які закріплюють адміністративно-правові засади та порядок здійснення адміністративного судочинства. Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять офіційні дані із Єдиного державного реєстру судових рішень, рішення Європейського суду з прав людини, узагальнення судової практики, судова статистика, публікації у вітчизняних та зарубіжних засобах масової інформації з питань, пов'язаних із процесуальними особливостями альтернативного вирішення публічно-правових спорів, аналіз політико-правової публіцистики, довідкових видань, фактологічних матеріалів щодо особливостей альтернативного вирішення публічно-правових спорів, а також результати анкетування. У ході підготовки дисертації автором використано власний досвід роботи.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем альтернативного вирішення публічно-правових спорів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що підготовлене дисертаційне дослідження є однією з перших спроб, комплексно, за допомогою використання сучасних методів та на основі аналізу наукових поглядів вчених і норм чинного законодавства, з'ясувати процесуальні особливості інституту альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві.

У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд наукових положень і висновків, з них найбільш ключові:

- вперше здійснено аналіз новітньої історіографії правового інституту альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві та означено місце в ній досліджень його процесуальних особливостей, генезу якої окреслено двома періодами

(активізація вивчення теорії та практики досудового вирішення адміністративно-правових спорів, примирення сторін і медіації, пошук та порівняння оптимальних шляхів їх застосування, що сталось у 2012 - 2015 роках, становлення та підтримка вчення про медіацію в адміністративному судочинстві, як досудового, позасудового або судового способу, процедури чи методу вирішення спорів, а також легітимізація врегулювання спору за участі судді з 2016 року – по теперішній час) (с.96);

– оцінено сучасний стан альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві, який визнано таким, що врегульовано законом, потребує інтенсифікації розвитку та не може бути об'єктивно розцінений через часткову відсутність судової звітності та узагальнень судової практики загальнодержавного рівня та ін. (с.97);

– вдосконалено підхід до розуміння правового регулювання за рахунок альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві, як різновиду державного впливу на суспільні відносини, та визначення його суттєвих законодавчих тенденцій, серед яких: збереження інституту примирення та введення в дію законів, пов'язаних із врегулюванням спору за участі судді, орієнтація законотворчості на дотримання кращих міжнародних практик та впровадження медіації різних форм, а також прийняття антикризових законодавчих актів щодо ситуації на ТОТ України (с.97-98);

- вперше визначено поняття альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві у широкому сенсі, як різновид юридичного захисту особи з конфіденційним вирішенням визначеного кола публічно-правових спорів, який нею вільно та послідовно обирається між кількома еквівалентами, які виключають одночасне застосування одне одного, та у вузькому – врегулювання спору за участі судді, підстави, строки та порядок якого передбачено законодавством про адміністративне судочинство, сутність якого полягає в неодмінній участі судді, інформуванні сторін про юридичний захист у такий спосіб по окремих

справах, отриманні згоди сторін до початку розгляду справи, не допустимості повторного проведення, спеціальних формах нарад, розумності строків без можливості їх продовження, а також у специфічному припиненні. До різновидів такого вирішення спорів на підставі законодавчого критерію віднесено: послуги посередництва (медіації) під час позасудового врегулювання спору; врегулювання спору за участю судді; примирення сторін; досудовий порядок вирішення спору (с.160-161);

- аргументовано співвідношення матеріальних та процесуальних особливостей альтернативного вирішення публічно-правових спорів на прикладі врегулювання спору за участі судді, зміст якого полягає у специфічному зв'язку передбачених законодавством про адміністративне судочинство норм права матеріального характеру, якими встановлено основні положення, права, обов'язки учасників судового процесу з врегулювання спору, вимоги до складу суду та підстави юридичної відповідальності тощо, із нормами права процесуального характеру щодо підстав, строків та порядку врегулювання спору (с.161);

- вперше вивчено досвід ЄС з нормативно-правового регулювання альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві, завдяки чому відібрано та класифіковано нормативно-правові акти на загальні та спеціально-галузеві, прийняття яких виявилось обумовленим дотриманням прав людини та навантаженням на судову систему. Зміст ряду рішень ЄСПЛ свідчить про виявлення порушень Конвенції ООН про захист прав людини і основоположних свобод та безпосередній її зв'язок із забезпеченням альтернативного вирішення спорів (с.212-213).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, зокрема у: науковій діяльності – для подальшого розроблення наукових питань щодо дослідження теоретичних та прикладних аспектів правового інституту альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному

судочинстві; законодавчій діяльності – для розробки і вдосконалення положень нормативно-правових актів з альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві; практичній діяльності – для удосконалення діяльності суб'єктів з альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві; освітньому процесі – положення та висновки дисертації використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес» та «Адміністративне судочинство».

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1. Так, в ході наукового дослідження здобувачем окремим питанням висвітлено новітню історіографію правового інституту альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві та місце в ній досліджень процесуальних особливостей. На сторінках 30-31 автор цілком логічно вказує, що генезі новітньої історіографії передували особливості науки адміністративного права радянської епохи, а також наводить їх. Втім, зміст підрозділу 1.1 був би глибше, якби він деталізував особливості наукової думки часів Київської Русі, козацького звичаєвого права, перебування під владою сусідніх імперських країн, ЗУНР та УНР.

2. На сторінках 70-71 здобувач цілком слушно розпочинає характеристику підрозділу з ключових понять, як-то адміністративно-правове регулювання, правове регулювання альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві, правове регулювання, джерела права тощо. Надалі він послідовно та аргументовано робить висновок про те, що правове регулювання альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві – це різновид державного впливу на

суспільні відносини, їх охорона і розвиток, на основі права і правових засобів, який знаходить юридичне закріплення у національно- та міжнародно-правових актах, а також рішеннях органів правосуддя, що обов'язково пов'язані із вільним вибором особою еквівалентів вирішення спорів допустимих законом та доступом до правосуддя (с.98-99). Проте, розглянуті ним положення були б більш змістовними, якби він навів визначення нормативного регулювання альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві та його риси.

3. Більш змістовного обґрунтування потребує наукова думка про те, що наразі необхідно враховувати досвід ЄС з альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві (с.172). Зокрема, автору можна було запропонувати більше шляхів подальшої імплементації норм відповідного законодавства (Додаток А).

4. Досліджуючи напрямки вдосконалення інституту альтернативного вирішення публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві за участі судді на нормативному та правозастосовному рівнях здобувачу варто було приділити увагу наявності зарубіжного досвіду у цій сфері із використанням форм електронного судочинства. Зокрема цікавою є думка автора стосовно того, як він оцінює можливості до використання електронної справи при альтернативному вирішенні публічно-правових спорів?

5. Деякі висновки здобувача носять суто декларативний характер. Так, до прикладу, на сторінці 194 дисертації автор зазначає, що на території Республік Грузія та Молдова наявні не контрольовані території, відомі як Автономна Республіка Абхазія або так звана Республіка Абхазія, територія колишньої Південно-Осетинської автономної області або так звана Республіка Південна Осетія, а також адміністративно-територіальні одиниці лівобережжя Дністра або так звана ПМР, у чому спостерігається певна ідентичність з ТОТ в Україні.

Натомість висловлені зауваження носять характер побажань та не можуть суттєво вплинути на загальну високу наукову цінність рецензованої роботи та позитивну оцінку проведеного автором дослідження.

Дисертаційна робота Проскурякової Ірини Миколаївни на тему: «Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічно-правового спору в адміністративному судочинстві» відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167. Проскурякова Іванна Михайлівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ОФЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, професор
в.о. завідувача кафедри адміністративного та фінансового права
ДВНЗ „ Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,,
Заслужений діяч науки і техніки

О.В. Кузьменко

